

УДК 343.148:004

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2025-2-12>

Каланча Інга Георгіївна,

кандидат юридичних наук,
начальник Новоселицького відділу Чернівецької окружної прокуратури Чернівецької області;
доцент кафедри публічного права
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
тренер Тренінгового центру прокурорів України;
вулиця Юрія Іллєнка (Мельникова), 81-6, Київ, 04050, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5246-7337>

ЕЛЕКТРОННИЙ ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА ЯК ДОКАЗ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ: ПРАКТИКА, ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню висновку експерта, що має форму електронного документа в кримінальному процесі України. Підкреслено, що наявні законодавчі підстави, зокрема положення Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», дають можливість застосування електронного висновку експерта як повноцінного процесуального джерела доказів. Водночас встановлено фрагментарність і неоднорідність наявної практики його процесуального оформлення, перевірки та дослідження, що створює ризики допустимості доказів у кримінальному провадженні.

У дослідженні здійснено системне тлумачення положень КПК України, спеціального законодавства та підзаконних нормативно-правових актів, які регламентують створення, підписання, передачу, зберігання та дослідження висновку експерта, що має форму електронного документа. Проаналізовано правові та практичні ризики, зокрема пов'язані із втратами ознак автентичності, неправильним тлумаченням правового статусу візуального відображення документа, недотриманням вимог до використання кваліфікованого електронного підпису. У статті обґрунтовано низку висновків, зокрема: необхідність долучати до матеріалів кримінального провадження не лише паперове відображення висновку експерта, що має форму електронного документа, а і сам електронний файл, а також файл для перевірки кваліфікованого електронного підпису; доцільність здійснювати перевірку цілісності електронного файлу, яким є висновок експерта, що має форму електронного документа, а також справжності кваліфікованого електронного підпису, яким він підписаний на всіх етапах кримінального провадження; вимогу щодо того, що висновок експерта, що має форму електронного документа, має бути підписано не електронним підписом, а саме кваліфікованим електронним підписом; необхідність дослідження судом висновку експерта, що має форму електронного документа, шляхом вивчення саме електронного примірника висновку експерта (електронного файлу), перевірку цілісності файлу та справжності кваліфікованого електронного підпису; допустимість зберігати всі електронні документи (в розумінні ч. 1 ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг») у одному кримінальному провадженні на одному носії інформації з метою економії ресурсів.

Автором запропоновано алгоритм процесуального поводження з висновком експерта, що має форму електронного документа, на всіх етапах кримінального провадження – від етапу отримання та верифікації до етапу судового дослідження з урахуванням принципу безпосередності та стандартів допустимості доказів. Аргументовано, що ефективне використання такого виду доказів потребує нормативної деталізації, методологічної уніфікації та формалізації дій уповноважених суб'єктів. Результати дослідження становлять підґрунтя для оновлення правозастосовної практики та подальшої кодифікації норм щодо електронної форми доказів у кримінальному процесі України.

Ключові слова: кримінальний процес, електронний висновок експерта, електронний документ, кваліфікований електронний підпис, допустимість, цифровізація, доказування, інформаційні технології, міждисциплінарний підхід.

Kalancha Inha. The electronic expert report as evidence in Ukrainian criminal proceedings: legal practice, challenges, and prospects

Abstract. This article is devoted to the analysis of the role of expert opinions within the Ukrainian criminal procedure system, specifically when such opinions are presented in the form of electronic documents. The paper emphasises that existing legislative provisions – particularly those enshrined in the Law of Ukraine “On Electronic

Documents and Electronic Document Flow” – allow expert opinions in electronic form to be used as legitimate sources of evidence. At the same time, current procedural practices related to the creation, verification, and examination of such documents remain fragmented and inconsistent, thereby jeopardising the admissibility of such evidence in criminal proceedings.

The study offers a systematic interpretation of the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine, as well as special legislation and subordinate regulations governing the creation, signing, transmission, storage, and examination of expert opinions in electronic form. A comprehensive analysis of the legal and practical risks is provided, including those associated with the potential loss of authenticity, misinterpretation of the legal status of a document's visual representation, and non-compliance with the requirements for qualified electronic signatures (QES). The article advances several key conclusions. First, it is necessary to append both a hard copy and the electronic file of the expert opinion, along with the QES verification file, to the case materials. Second, it is advisable to verify the integrity of the electronic file and the authenticity of the QES at every stage of the criminal process. Third, such opinions must be signed exclusively with a qualified electronic signature. Fourth, courts must examine the actual electronic version of the expert opinion, verifying both the file's integrity and the validity of the QES. In addition, the study confirms the permissibility of storing all electronic documents (as defined in Article 5(1) of the Law of Ukraine “On Electronic Documents and Electronic Document Flow”) related to a single criminal proceeding on a unified data carrier to optimise resource use.

The author proposes an algorithm for managing expert opinions in electronic form at all stages of criminal proceedings – from initial receipt and verification to courtroom examination – ensuring compliance with the principle of immediacy and evidentiary admissibility standards. It is argued that the effective use of such evidence requires regulatory precision, methodological standardisation, and procedural formalisation of actions by authorised actors. The findings of this research form a basis for updating legal practice and for the future codification of rules governing electronic forms of evidence in Ukrainian criminal proceedings.

Key words: criminal procedure, electronic expert opinion, electronic document, qualified electronic signature, admissibility, digitalisation, evidence, information technology, interdisciplinary approach.

Вступ. Сучасний етап розвитку кримінального процесу України ознаменований глибокими трансформаціями відповідно до реалій воєнного стану, стрімкою цифровізацією інструментів правореалізації та впровадженням електронних технологій у сферу доказування. Одним із проявів цього процесу є поступова еволюція такого класичного процесуального джерела доказів, як висновок експерта, із суто паперового формату до електронного. Практика вже нині демонструє зростання кількості випадків оформлення висновку експерта як електронного документа, засвідченого електронним підписом. Водночас, попри наявність законодавчої бази, що допускає використання електронних документів у кримінальному провадженні, процес долучення та дослідження висновку експерта, що має форму електронного документа, в розумінні ч. 1 ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [1, с. 1] (далі – висновок експерта, що має форму електронного документа) залишається фрагментарним і методологічно неуніфікованим.

Актуальність дослідження зумовлена стрімким розвитком цифрових технологій та викликами воєнного стану, що вимагають

адаптації кримінального процесу до використання як доказу висновку експерта, що має форму електронного документа для оптимізації процесів, економії ресурсів та забезпечення ефективного правосуддя. Проте фрагментарність практики та відсутність уніфікованих процедур їх використання створюють ризики для допустимості доказів та об'єктивності судового розгляду. У зв'язку з цим актуалізується потреба комплексного осмислення теоретичних засад, процедурних механізмів та технічних вимог щодо належного процесуального оформлення, перевірки достовірності та допустимості таких доказів в умовах сучасного кримінального провадження.

Метою статті є комплексний аналіз процесуальних, організаційних та технічних аспектів використання висновку експерта, що має форму електронного документа, як доказу в кримінальному процесі України.

Матеріали та методи. Сучасні науковці приділяють увагу питанню електронного висновку експерта. Так, А. Столітній (2019) досліджує сучасний стан та перспективи розвитку електронної форми висновку експерта в кримінальному провадженні. Вчений пропонує повний перехід на електронний фор-

мат спілкування між експертом та ключовими спеціалізованими суб'єктами: слідчим, прокурором, адвокатом, слідчим суддею. Налагодження такого професійного діалогу вчений пропонує реалізувати шляхом обміну електронними даними між Реєстром атестованих судових експертів та Єдиним реєстром досудових розслідувань [2]. Також М. Вілінський (2023) досліджує нормативні основи і практичні аспекти використання електронної форми висновку експерта в цивільному судочинстві. Автор аналізує як теоретичні аспекти, так і практичні виклики включно з автентифікацією електронного підпису, порядком долучення файлів до матеріалів провадження за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та потенційними ризиками. Таким чином, наукова думка поступово консолідується навколо ідеї доцільності використання електронного формату висновку експерта [3]. Та, попри зростання уваги до цифровізації доказування, практичні питання використання висновку експерта, що має форму електронного документа, у кримінальному провадженні України досі залишаються малодослідженими.

У процесі підготовки статті застосовано комплекс сучасних загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, що забезпечили всебічне, об'єктивне й методологічно обґрунтоване вивчення проблематики використання висновку експерта, що має форму електронного документа, в кримінальному провадженні України. Базовим методом дослідження виступив *діалектичний* метод, який дозволив розглядати електронну форму висновку експерта як динамічне правове явище, що трансформується відповідно до змін цифрового середовища, законодавчої політики та потреб правозастосування в умовах воєнного стану. *Системний підхід* забезпечив узгоджений аналіз норм матеріального і процесуального права, підзаконних нормативних актів та практики правозастосування. Завдяки цьому методу було ідентифіковано фрагментарність регулювання та виявлено внутрішньогалузеві та міжгалузеві колізії. *Формально-юридичний* метод застосовано для аналізу положень чин-

ного законодавства України, що дозволило з'ясувати юридичну природу електронного висновку експерта як доказу в кримінальному процесі України та визначити вимоги до його допустимості. *Порівняльно-правовий* метод дав змогу простежити відмінності у підходах до оформлення, подання й дослідження висновків експерта у паперовій та електронній формах, а також оцінити перспективи гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами цифрового документообігу у сфері кримінальної юстиції. *Логіко-аналітичний* метод використано для формування власного наукового визначення електронного висновку експерта та в обґрунтуванні алгоритму його процесуального використання. Метод *моделювання* застосовано для розроблення авторського алгоритму належного процесуального оформлення, перевірки та долучення до матеріалів провадження електронного висновку експерта. Поєднання зазначених методів дозволило забезпечити глибину дослідження, аргументованість висновків та запропонувати практично-орієнтовані рекомендації щодо вдосконалення правозастосування в умовах цифровізації кримінального процесу.

Результати. На сьогодні матеріальна форма існування є обов'язковою властивістю доказу в кримінальному процесі України, незалежно від первинної форми його існування. Однак практика правозастосування свідчить, що таке процесуальне джерело доказів у кримінальному провадженні, як висновок експерта, поступово трансформується з виключно паперового формату в електронний. Вказане вимагає формування чітких підходів та правил щодо поводження з висновком експерта, що має форму електронного документа, з огляду на його значення для кримінального провадження та потенційні негативні ризики для правосуддя у разі визнання його недопустимим доказом з формальних підстав.

Насамперед необхідно дослідити **нормативні основи** для використання висновку експерта, що має форму електронного документа під час кримінального провадження. Його правова природа, на нашу думку, має бути

комплексно проаналізована крізь призму КПК України, профільних законів та підзаконних нормативно-правових актів.

Відповідно до ч. 7 ст. 101 КПК України висновок експерта надається в *письмовій* формі, але кожна сторона має право звернутися до суду з клопотанням про виклик експерта для допиту під час судового розгляду для роз'яснення чи доповнення його висновку [4, с. 1]. Необхідно наголосити, що термін «письмовий» не тотожний терміну «паперовий» та може мати як фізично надрукований чи написаний (паперовий чи інший матеріал), так і електронний формат (тобто мати форму електронного документа).

У ч. 1 ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» визначено, що електронний документ – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа [1, с. 1]. Щодо обов'язкових реквізитів висновку експерта, то ч. 3 ст. 102 КПК України передбачає, що висновок підписується експертом [4, с. 1], для чого відповідно до ч. 1 ст. 6 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» може використовуватися електронний підпис (а саме для ідентифікації автора електронного документа) [1, с. 1]. При цьому юридична сила електронного документа та його допустимість як доказу не може бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму (ч. 1, ч. 2 ст. 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг») [1, с. 1].

Щодо підзаконних нормативно-правових актів, то 24 червня 2022 року в Україні набрав чинності наказ від 21.06.2022 № 2578/5 Міністерства юстиції України [5, с. 1], що доповнив розд. IV Інструкції про призначення та проведення судових експертиз й експертних досліджень, затвердженої наказом від 08.10.1998 № 53/5 Міністерства юстиції України, новим п. 4.22 [6, с. 1]. Додане положення має такий зміст: «Оформлення клопотання експерта, висновку експерта (експертів), додатків до нього та повідомлення про неможливість надання висновку в електро-

нній формі здійснюється з накладанням кваліфікованого електронного підпису експерта із засвідченням його кваліфікованою електронною печаткою експертної установи (одноразово на кожному файлі)». Аналогічний абзац міністерство внесло [5, с. 1] до п. 14 розд. III Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах, затвердженої наказом від 12.12.2011 № 3505/5 Міністерства юстиції України. Отже, із 24 червня 2022 року експерти мають право викладати свій висновок в електронній формі і надавати такий суду чи заінтересованій особі. Проте зміни не торкнулись інших норм, які донині не передбачають такої форми висновку експерта, зокрема: п. 1 ч. 1 ст. 12 Закону України «Про судову експертизу»; абз. 3 п. 1.8 розд. I, абз. 4 п. 2.2. розд. II Інструкції; пп. 3 п. 3 Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах, затвердженої наказом від 12.12.2011 № 3505/5 Міністерства юстиції України [3, с. 14]. Ці зміни, на нашу думку, стали можливими завдяки як необхідності відповідати реаліям сучасного цифрового світу, так і через виклики воєнного стану, що вимагали необхідності запровадження ефективної електронної комунікації з експертами.

Вказане дозволяє стверджувати про гарні **перспективи** широкого впровадження електронного формату висновків експерта під час кримінального провадження з огляду на наявність відповідної нормативної бази та очевидні переваги збереження часу та матеріальних ресурсів.

На сьогодні цей процес під час досудового розслідування реалізовано на практиці крізь призму норм Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», що виражається у виготовленні висновку експерта як електронного документа – електронного файлу та його підписання шляхом накладання електронного підпису. Такий висновок експерта, що має форму електронного документа,

передається до органів досудового розслідування та органів прокуратури за допомогою інформаційних систем, що забезпечують електронний документообіг у відповідних відомствах, надходить до слідчого або прокурора й долучається ними до матеріалів кримінального провадження. Наразі практика правозастосування не є однорідною в цьому питанні, однак таке долучення часто відбувається шляхом друку відповідного електронного документа (на папері) та його долучення (підшивання) до матеріалів кримінального провадження. Другим шляхом є долучення і паперового відображення висновку експерта, що має форму електронного документа (описаного попередньо), і також носія інформації, на який завантажено файл відповідного електронного документа (яким є висновок експерта) та файл для перевірки справжності кваліфікованого електронного підпису, яким він підписаний. Наведена практика ситуативно сформована суб'єктами правозастосування та не має чіткої нормативної регламентації.

Отже, необхідно виявити **ризик**, що можуть виникнути в досліджуваному питанні та дослідити їх для врахування слідчими й прокурорами та недопущення під час досудового розслідування.

Насамперед є ризик у долученні до матеріалів кримінального провадження паперового відображення висновку експерта, що має форму електронного документа.

Норми закону не виключають можливість використання паперового відображення висновку експерта, що має форму електронного документа. Зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму [1, с. 1]. При цьому візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною (ч. 4 ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг») [1, с. 1].

Долучення до матеріалів кримінального провадження лише паперового відображення висновку експерта, що має форму електронного документа, хоч і допустимо з огляду на норми ч. 4 ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», однак не дозволяє перевірити цілісність та достовірність відповідного доказу. Так, неможливо виключити можливість елементарної помилки будь-кого з учасників кримінального провадження. Це може спричинити плутанину зі сторінками та неправильне трактування його змісту.

Також потрібно звернути увагу на те, що, згідно з ч. 2 ст. 7 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», у разі надсилання електронного документа кільком адресатам або його зберігання на кількох електронних носіях інформації кожний з електронних примірників вважається оригіналом електронного документа [1, с. 1]. *Отже, оригіналів висновку експерта може бути одразу кілька.* Своєю чергою оригінал електронного документа повинен давати змогу довести його цілісність та справжність у порядку, визначеному законодавством; у визначених законодавством випадках може бути пред'явлений у візуальній формі відображення, в тому числі у паперовій копії (ч. 4 ст. 7 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг») [1, с. 1].

Тобто повинен бути доступний файл, що дозволить здійснити перевірку справжності кваліфікованого електронного підпису, яким підписаний відповідний висновок експерта.

Отже, по-перше, до матеріалів кримінального провадження необхідно долучати не лише паперове відображення висновку експерта, що має форму електронного документа, а і сам електронний файл, а також файл для перевірки кваліфікованого електронного підпису; по-друге, на всіх етапах кримінального провадження (наприклад, прокурору у разі погодження повідомлення про підозру чи обвинувального акта) доцільно здійснювати перевірку цілісності електронного файлу, яким є висновок експерта,

що має форму електронного документа, а також справжності кваліфікованого електронного підпису, яким він підписаний.

Наступним питанням є вимоги до електронного підпису, перевірки його справжності та вимог до учасників кримінального провадження щодо вчинення таких дій. У п. 15 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» визначено, що електронний підпис – електронні дані, що додаються до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються підписувачем як підпис [7, с. 1]. Відповідно до ч. 1 ст. 7 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [1, с. 1].

Однак для завдань кримінального провадження необхідно враховувати норму ч. 6 ст. 18 Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», відповідно до якої кваліфікований електронний підпис має таку саму юридичну силу, як і власноручний підпис, та має презумпцію його відповідності власноручному підпису [7, с. 1]. У п. 27 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» визначено, що кваліфікований електронний підпис – це удосконалений електронний підпис, що створюється з використанням засобу кваліфікованого електронного підпису і базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису [7, с. 1].

Тобто для використання під час кримінального провадження електронні документи (в розумінні ч. 1 ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг») загалом та зокрема ***висновок експерта, що має форму електронного документа, має бути підписано не електронним підписом, а саме кваліфікованим електронним підписом.***

Надзвичайно важливим аспектом є дослідження судом такого доказу. Під час судового розгляду кримінального провадження може постати питання про дотримання засади безпосередності дослідження показань, речей і документів (ст. 23 КПК України) та дослідження саме оригіналу висновку експерта, що має форму електронного документа. У ст. 23 КПК України у разі визначення положень засади безпосередності дослідження показань, речей і документів у ч. 1 передбачається, що суд досліджує докази безпосередньо. При цьому особливостей безпосереднього дослідження висновку експерта не визначено.

На нашу думку, під час судового розгляду кримінального провадження суд міг би обмежитися дослідженням паперового відображення такого електронного висновку експерта, якщо сторона захисту не заперечуватиме проти цього. Якщо ж сторона захисту висловлюватиме сумнів щодо цього питання, то варто врахувати вимоги ч. 1 ст. 7 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», відповідно до яких оригіналом електронного документа вважається саме електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [1, с. 1], а не його паперове відображення. Тобто вимога щодо дослідження висновку експерта, що має форму електронного файлу, саме у формі електронного примірника документа, а не лише його відображення, таки має сенс. Тому судом мало б це враховуватись, а ***процес дослідження судом висновку експерта, що має форму електронного документа, має передбачати вивчення саме електронного примірника висновку експерта (електронного файлу), перевірку цілісності файлу та справжності кваліфікованого електронного підпису.***

Отже, у випадку ініціювання стороною захисту відповідного питання під час судового розгляду кримінального провадження постане потреба саме в електронному примірнику

висновку експерта, що має форму електронного документа, який, як свідчить практика правозастосування, долучається до матеріалів кримінального провадження не завжди. Тобто постане питання про його долучення, що могло б відбуватися шляхом: а) надсилання слідчим або прокурором, який отримав такий файл електронними засобами зв'язку, бажано відомчими; б) долучення слідчим або прокурором, який отримав такий файл на носії інформації; в) витребування судом такого електронного файлу від експерта, що проводив відповідне дослідження, який надасть його на носії інформації або передасть засобами зв'язку. В цьому випадку, на нашу думку, не варто вести мову про ризики визнання таких доказів недопустимими, а радше про потребу вчинення судом додаткових дій та витрати часу, що, однак, також не сприяє швидкому та ефективному судовому розгляду кримінального провадження.

Щодо процедур зберігання носіїв інформації з висновком експерта, що має форму електронного документа, варто вказати таке. Зберігання кількох висновків експерта на кількох носіях корелюється з поточною практикою, однак є недоцільним. У випадку, коли це не просто дані, а саме документи, що підписані кваліфікованим електронним підписом, на нашу думку, **з метою економії ресурсів у одному кримінальному провадженні допустимо зберігати всі електронні документи (в розумінні ч. 1 ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг») на одному носії інформації.**

Гешування таких електронних файлів для забезпечення підтвердження їх цілісності, на нашу думку, є недоцільним, адже технологія кваліфікованого електронного підпису включає у себе процедури обрахування контрольних сум, що подібні до процедур, що використовуються під час гешування й забезпечують підтвердження цілісності даних аналогічного рівня.

Щодо виду та найменування носія, на якому може бути зафіксована та чи інша інформація, варто вказати на одну з правових позицій Верховного Суду.

У Постанові від 10 квітня 2024 року у справі № 320/2919/20 (№ 937/2929/20) [8, с. 1] Верховний Суд вказує, що процесуальний закон не містить певних застережень щодо виду та найменування носія, на якому може бути зафіксована та чи інша інформація, а тому долучення лазерного DVD-диску, а не карти пам'яті, на який здійснювався запис під час фіксації огляду місця події, не є підставою визнання протоколу огляду недопустимим доказом. Записані на оптичний диск електронні файли з інформацією є оригіналом (відображенням) електронного документа, здобутого під час проведення процесуальної дії. Матеріальний носій – це лише спосіб збереження інформації, який має значення тільки коли електронний документ виступає речовим доказом. Головною особливістю електронного документа є відсутність жорсткої прив'язки до конкретного матеріального носія. Один і той же електронний документ може існувати на різних носіях. Всі ідентичні за своїм змістом екземпляри електронного документа можуть розглядатися як оригінали та відрізнятися один від одного тільки часом та датою створення.

Для забезпечення належного процесуального оформлення висновку експерта, що має форму електронного документа, доцільним є запровадження чітко визначеного алгоритму його долучення до матеріалів кримінального провадження. Першим етапом виступає створення електронного висновку експертом відповідно до вимог законодавства з накладенням кваліфікованого електронного підпису та кваліфікованої електронної печатки установи (у разі наявності). Наступним кроком має бути отримання такого висновку експерта уповноваженим суб'єктом (слідчим, прокурором тощо) та перевірка кваліфікованого електронного підпису уповноваженою службовою особою органу досудового розслідування або прокуратури із фіксацією результатів такої перевірки (наприклад, у вигляді акта або службової записки). На завершальному етапі здійснюється долучення електронного висновку експерта до матеріалів кримінального провадження як у вигляді його паперового відображення, так і у формі електро-

ного примірника (файлу) разом із файлом для перевірки кваліфікованого електронного підпису – шляхом приєднання на відповідному електронному носії інформації (DVD-диск, USB-накопичувач тощо) із зазначенням цього факту у відповідному процесуальному документі (наприклад, у постанові або протоколі). Запровадження такого алгоритму дозволить забезпечити достовірність, цілісність і допустимість висновку експерта, що має форму електронного документа.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу сформулювати низку теоретичних і практично-орієнтованих висновків:

- чинне законодавство визнає використання висновку експерта, що має форму електронного документа, однак законодавче забезпечення його процесуального обігу в кримінальному провадженні залишається фрагментарним, а порядок долучення, зберігання та дослідження – нормативно не деталізованим;

- до матеріалів кримінального провадження необхідно долучати не лише паперове відображення висновку експерта, що має форму електронного документа, а і сам електронний файл, а також файл для перевірки кваліфікованого електронного підпису;

- на всіх етапах кримінального провадження доцільно здійснювати перевірку цілісності електронного файлу, яким є висновок експерта, що має форму електронного документа, а також справжності кваліфікованого електронного підпису, яким він підписаний;

- висновок експерта, що має форму електронного документа, має бути підписано не електронним підписом, а саме кваліфікованим електронним підписом;

- процес дослідження судом висновку експерта, що має форму електронного документа, має передбачати вивчення саме електронного

примірника висновку експерта (електронного файлу), перевірку цілісності файлу та справжності кваліфікованого електронного підпису;

- з метою економії ресурсів у одному кримінальному провадженні допустимо зберігати всі електронні документи (в розумінні ч. 1 ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг») на одному носії інформації;

- для забезпечення належного процесуального оформлення висновку експерта, що має форму електронного документа, доцільним є запровадження чітко визначеного алгоритму його долучення до матеріалів кримінального провадження.

Також, на нашу думку, для реалізації завдань науки кримінального процесу України доцільно сформувати теоретичне визначення такого змісту: електронний висновок експерта – це висновок експерта, що виготовлений у формі електронного документа в розумінні Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, містить усі обов'язкові реквізити, підписаний кваліфікованим електронним підписом експерта та за наявності засвідчений кваліфікованою електронною печаткою експертної установи, що забезпечує його автентичність, цілісність та юридичну силу як процесуального джерела доказу у кримінальному провадженні.

Загалом, запропоноване дослідження демонструє, що вирішення окреслених проблем можливе лише на основі міждисциплінарного підходу, що поєднує правові, криміналістичні та інформаційно-технологічні компоненти. Такий підхід має стати підґрунтям для формування оновленої правозастосовної практики та подальшого вдосконалення кримінального процесуального законодавства України в умовах цифровізації.

Список використаних джерел:

1. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV (зі змін. і доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 10.04.2025).

2. Столітній А.В. Електронний висновок експерта в кримінальному провадженні. *Криміналістика і судова експертиза*. 2019. Вип. 64. С. 102–111. DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2019.64.07>. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2019_64_11.

3. Вілінський М. Електронний висновок експерта: теоретичні основи та практичний аспект. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2023, № 2(126). DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2023/2.126-2>. URL: <https://legal.bulletin.knu.ua/article/view/1116/2164>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (зі змін. і доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
5. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів з питань судово-експертної діяльності : Наказ Міністерства юстиції України від 21 червня 2022 року № 2578/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0687-22#Text> (дата звернення: 01.05.2025).
6. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 (зі змін. і доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#n14> (дата звернення: 01.05.2025).
7. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII (зі змін. і доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
8. Постанова Верховного Суду від 10 квітня 2024 року у справі № 320/2919/20 (№ 937/2929/20). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118356542> (дата звернення: 19.04.2025).

References:

1. Pro elektronni dokumenty ta elektronnyi dokumentoobih [On Electronic Documents and Electronic Document Management]: Zakon Ukrainy vid 22 travnia 2003 roku No. 851-IV (as amended). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (accessed: 10 April 2025) [in Ukrainian].
2. Stolitnii, A.V. (2019). Elektronnyi vysnovok eksperta v kryminalnomu provadzhenni [Electronic expert opinion in criminal proceedings]. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza*. Issue 64. P. 102–111. <https://doi.org/10.33994/kndise.2019.64.07> [in Ukrainian].
3. Vilinskyi, M. (2023). Elektronnyi vysnovok eksperta: teoretychni osnovy ta praktychnyi aspekt [Electronic expert opinion: theoretical foundations and practical aspect]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yurydychni nauky*. No. 2(126). <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2023/2.126-2> [in Ukrainian].
4. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 roku No. 4651-VI (as amended). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (accessed: 10 April 2025) [in Ukrainian].
5. Pro vnesennia zmin do deiakyykh normatyvno-pravovykh aktiv z pytan sudovo-ekspertnoi diialnosti [On Amendments to Certain Legal Acts on Forensic Expert Activity]: Nakaz Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 21 chervnia 2022 roku No. 2578/5. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0687-22#Text> (accessed: 1 May 2025) [in Ukrainian].
6. Instruktssiia pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen [Instruction on the Appointment and Conduct of Forensic Examinations and Expert Research]: Nakaz Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 08 zhovtnia 1998 roku No. 53/5 (as amended). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#n14> (accessed: 1 May 2025) [in Ukrainian].
7. Pro elektronnu identyfikatsiiu ta elektronni dovirchi posluhy [On Electronic Identification and Electronic Trust Services]: Zakon Ukrainy vid 5 zhovtnia 2017 roku No. 2155-VIII (as amended). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (accessed: 10 April 2025) [in Ukrainian].
8. Postanova Verkhovnoho Sudu [Supreme Court decision] vid 10 kvitnia 2024 roku u spravi No. 320/2919/20 (No. 937/2929/20). Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118356542> (accessed: 19 April 2025) [in Ukrainian].